

Documentar-se sobre els joguets: un joc apassionant

ANNA JOAN CASADEMONT

Consell de Redacció de *Terminàlia*
ORCID: 0000-0002-1539-8141
anna.joancasademont@teluq.ca

Anna Joan Casademont és

professora de Lingüística a la Universitat TÉLUQ (Quebec, Canadà). La seva recerca se centra en l'adquisició del català com a llengua addicional i en terminologia. Cofundadora del Grup en Llengües:

Adquisició, Corpus i Ensenyament (GLACE), és membre regular de l'Observatoire de linguistique Sens-Texte (OLST, Université de Montréal) i externa d'IULATERM (Universitat Pompeu Fabra). És vicepresidenta de la Fundació del Museu del Joguet de Catalunya i ha impartit cursos de documentació de col·leccions al màster de Museologia de la Universitat de Montréal. Forma part del Consell de Redacció de *Terminàlia* i del Comitè Científic de *Médiations & Médiatisations*, i és editora associada de *Reserclé*.

CIRO LLUECA FONOLLOSA

Universitat Oberta de Catalunya
ORCID: 0000-0002-5580-7771
cllueca@uoc.edu

Ciro Llueca Fonollosa és

vicegerent de Recerca i Transferència de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i director de l'Editorial UOC. Docent en diverses universitats d'Espanya i de l'Amèrica Llatina, ha treballat

també en biblioteques, arxius i centres culturals, com el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, la Biblioteca de Catalunya i la Filmoteca de Catalunya. És coordinador del grup de treball de Biblioteques i Propietat Intel·lectual de la Federació Espanyola de Societats d'Arxivística, Biblioteconomia, Documentació i Museística (FESABID). Ha treballat i col·laborat en diverses ocasions amb el Museu del Joguet de Catalunya.

Resum

Tot i la influència dels diferents aspectes del món lúdic en disciplines com la història, la sociologia, l'antropologia, les ciències o la pedagogia, el cert és que els jocs i els joguets no formen, en el sentit tradicional del mot, el nucli d'un àmbit amb una base teòrica científica consolidada. Com en molts altres contextos similars, això sol fer que la tasca de terminòlegs, lingüistes o traductors sigui a vegades més complexa. Aquest article presenta les característiques i els usos principals del Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets del Museu del Joguet de Catalunya / Figueres (MJC/F), estudi de cas que ens permet mostrar l'essencialitat de la documentació i l'arxivística a l'hora de tractar certs àmbits del patrimoni cultural d'una societat.

PARAULES CLAU: jocs; joguets; patrimoni cultural; documentació

Abstract

Documenting toys: A very exciting game to play

Despite the pervasive influence of play across various disciplines such as history, sociology, anthropology, science and pedagogy, games and toys lack a consolidated scientific theoretical foundation in the traditional sense. This absence poses challenges for language professionals (terminologists, linguists, translators, etc.), as it makes their task harder. This article aims to shed light on this gap by focusing on the Museu del Joguet de Catalunya / Figueres (MJC/F) – Centre de Documentació i de Recerca sobre els Jocs i els Joguets (Toy Museum of Catalonia / Figueres – Documentation and Research Centre on Games and Toys). In presenting this case study, we elucidate the crucial role of documentation and archiving when dealing with specific aspects of a society's cultural heritage, emphasizing the necessity of a robust theoretical framework for understanding the multifaceted nature of games and toys in academic and linguistic contexts.

KEYWORDS: games; toys; cultural heritage; information science

1 La documentació sobre els jocs i els joguets

Documentar-se sobre certs temes pot ésser més o menys fàcil segons els recursos que tenim a l'abast: es tracta d'una temàtica o d'una disciplina amb un origen teòric consolidat i no massa recent?; cerquem informacions diverses en relació amb una llengua concreta, no necessàriament una de les que té més locutors al planeta? No descobrim res quan afirmem que aspectes com aquests tenen incidència en el treball dels terminòlegs, dels lingüistes, dels traductors i d'altres usuaris de la llengua, així com en el dels experts en una matèria concreta.

En aquest sentit, en la temàtica dels jocs i dels joguets, fins i tot l'adequació d'un terme tan central de l'àmbit com *jogueta* feia dubtar els mateixos especialistes. De fet, en el moment d'oficialitzar-lo, l'any 1982, amb l'ús en el nom d'un museu (Museu del Joguet de Catalunya, www.mjc.cat), hi havia precisament dubtes sobre si era prou correcte. La consulta documental i terminològica va ser resolta per Francesc de B. Moll, que va indicar-los que *jogueta* era un mot perfectament vàlid en català:

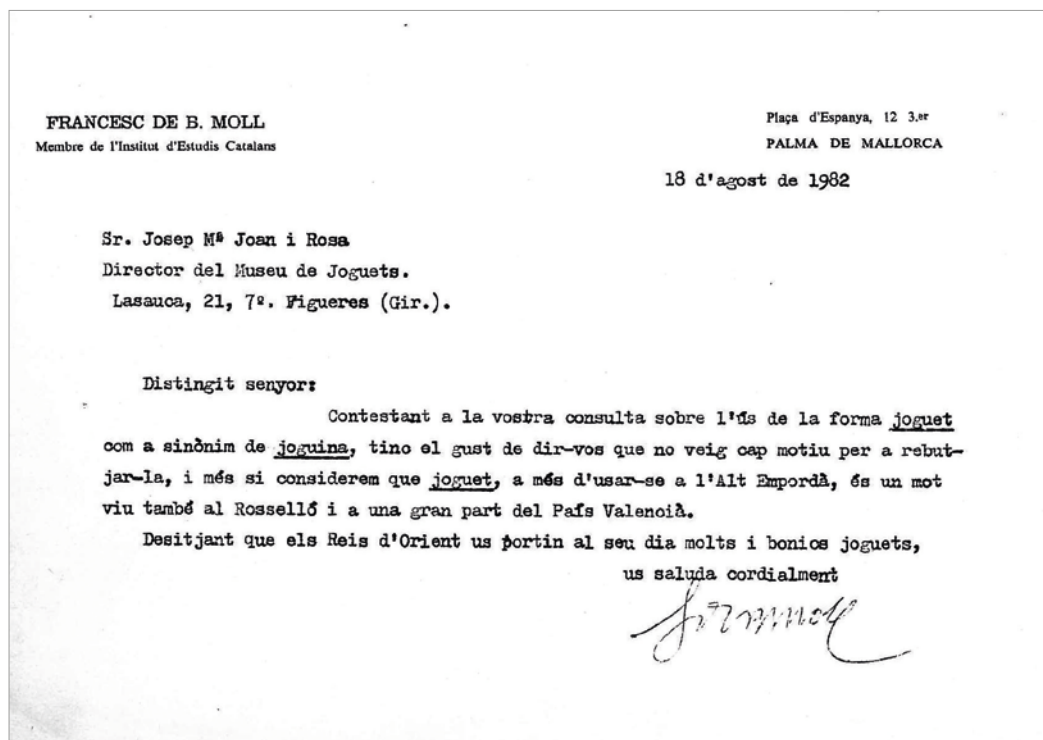
El món dels jocs i dels joguets és un sector molt divers i plural, completament interdisciplinari, que nodreix els interessos de l'antropologia, de la història, de la cultura i de l'art popular, de la ciència, de l'educació i la pedagogia, de la sociologia, del disseny industrial, de la indústria juguetera, etc., i alhora, també se'n nodreix.

De fet, el món lúdic abasta tots els nostres interessos i reflecteix com veiem el món. Ens hi podem apropar o bé d'una manera «més despreocupada», és a dir, jugant (i, doncs, contribuint a la creació o a l'estabilització de la llengua amb les nostres accions lúdiques, ja que mentre juguem som experts de l'àmbit), o bé des del punt de vista d'especialista d'una disciplina, que s'interessa en com aquesta es reflecteix o intervé en les diverses formes de jugar.

Així doncs, el patrimoni vinculat al món dels jocs i dels joguets, com molts altres derivats de les pràctiques socioprofessionals, culturals o populars, no es veu afavorit documentalment ni terminològicament per un vincle estret entre el seu context d'aplicació (a tot arreu, infants i adults, en totes les societats, en diverses èpoques) i el seu lloc d'aprenentatge o de recerca (les universitats, per exemple, des de les diverses disciplines mencionades més amunt); i això fa que documentar-se exhaustivament sobre el tema pugui ser una tasca més complexa que en altres àmbits.

En aquest sentit, la creació d'un centre de documentació sobre el joc i el joguet suposa un important pas endavant cap al reconeixement, la consolidació i l'accessibilitat de centres de documentació especialitzats en certs àmbits del patrimoni que, tot i ser essencials, fins fa poc potser havien estat menys considerats des del punt de vista de l'estudi i de la recerca científica.

La documentació existent als museus té un paper crucial en la gestió, la conservació i la difusió del patrimoni

Font: Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets (MJC/F)

Carta de Francesc de B. Moll a Josep Maria Joan Rosa sobre el terme *jogueta* (1982)

Font: Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets. Museu del Joguet de Catalunya/MJC/F

Anna Joan Casademont amb un os, 1983

Font: arxíu personal

Ciro Lluca en la seva moto, 1976

cultural i artístic que custodien. Els beneficis principals de la documentació museística s'associen amb:

- La identificació de col·leccions, perquè proporciona informació detallada sobre cada peça de la col·lecció, incloent-hi l'origen, l'època, l'autor, les dimensions, i altres característiques essencials. Això facilita la identificació precisa de les obres i dels objectes, i d'aquesta manera s'eviten confusions o pèrdues.
- La recerca, atès que els documents que acompanyen cada peça —els més evidents són els llibres d'instruccions o els catàlegs dels fabricants— són una font inestimable d'informació per a investigadors, estudiants i visitants interessats, ja que faciliten la comprensió del context històric, cultural i artístic de les obres, i així enriqueixen l'experiència educativa i investigadora.
- L'exhibició i la difusió de les peces, perquè la informació recopilada en la documentació ajuda els curadors a dissenyar exposicions amb un discurs coherent i informatiu, i permet als museus compartir coneixements no només en les seves instal·lacions, sinó també a través de catàlegs, publicacions digitals i altres mitjans de difusió. En el Museu del Joguet de Catalunya s'hi poden contemplar 2.100 fotografies d'imatges d'infants amb joguets, que proporcionen context històric en el relat museístic alhora que enforteixen les aliances amb els visitants i els donants.
- La gestió de drets de propietat intel·lectual, ja que la documentació inclou dades sobre els drets

d'autor, aspecte que esdevé essencial per a la gestió legal de les col·leccions, especialment quan es tracta de préstecs, reproduccions o utilització d'imatges de les peces en publicacions i en altres formats.

- Les aliances, perquè la interoperabilitat que proporciona la tecnologia facilita que la documentació museística sigui compartida i consultada en línia, de manera que les col·leccions esdevenen accessibles a un públic global i, per extensió, es facilita la col·laboració entre institucions i el foment de la recerca transnacional.

2 El Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets del MJC/F

El Museu del Joguet de Catalunya es va inaugurar l'any 1982 a la Rambla de la ciutat de Figueres, a les dependències de l'antic Hotel París (antiga casa pairal del baró de Terradas, que data de 1767). A partir de l'aportació inicial del col·leccionista de joguets Josep Maria Joan i Rosa i de la seva dona Pilar Casademont Sadurní, el Museu continua rebent donacions de particulars com de col·lectius i d'empreses. Actualment, el Museu exhibeix unes 4.000 peces, d'un total de més de 27.000 que en constitueixen el fons.¹

Pel que fa al fons documental, l'informe del 17 de febrer de 1998 descriu que la base de dades bibliogràfica d'aquell moment conté 1.128 registres, que corresponen al mateix nombre de documents catalogats i classificats

per part dels responsables del Museu. El mateix informe apunta la progressiva automatització d'un volum de 2.000 monografies de temàtica especialitzada, sense incloure-hi l'hemeroteca i els catàlegs de fabricants.

Aquest primer catàleg descriu la col·lecció bibliogràfica a partir d'un tesaurus propi produït per adaptació de les matèries previstes a la LEMAC² i una classificació especialitzada pròpia que, revisada i actualitzada, perdura fins a l'actualitat.³

Amb el temps, aquesta col·lecció s'amplia i creix, fins a disposar d'un fons de 10.000 documents, incloent-hi llibres i revistes especialitzades d'àmbit nacional i internacional, un arxiu fotogràfic temàtic d'infants i els seus joguets, un arxiu de catàlegs de fabricants de joguets de tot el món, així com un arxiu de cartells de fabricants i d'exposicions de la indústria del joguet, i nombrosa documentació complementària, tant bibliogràfica com d'arxiu.

El 7 de gener de 2021 es va signar el conveni per a la integració i el manteniment dels registres del catàleg del Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets al Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC),⁴ amb l'objectiu d'incorporar aquests registres bibliogràfics del Museu al CCUC, per tal de millorar la informació bibliogràfica oferta a la comunitat universitària i investigadora, facilitar el préstec interbibliotecari i aconseguir més eficiència i estalvi en la catalogació, mitjançant la catalogació cooperativa i la compartició de les mateixes pautes de catalogació.

La incorporació dels registres bibliogràfics al CCUC representa un salt qualitatiu per al fons documental del Museu, perquè suma i enriqueix el catàleg acadèmic i de recerca per excel·lència de Catalunya,⁵ i alhora es visibilitza i es projecta a tot el món pel camí de la interoperabilitat dels catàlegs bibliotecaris i Internet.

Per culminar la breu crònica de l'evolució d'aquest fons, l'informe de valoració del 7 d'abril de 2022 inventaria la totalitat del fons documental del Museu, que es distribueix de la manera següent:

- Secció de Biblioteca
  - Fons bibliogràfic sobre jocs i joguets: 12.015 volums, a raó de:
    - 295 publicacions (1800-1899)
    - 705 publicacions (1900-1930)
    - 11.615 publicacions (1931-2022)
    - Fons de còmics: 13.178 exemplars
- Secció d'Arxiu
  - Fons de fabricants de joguets: 898 fabricants, 10.304 documents
  - Fons Frègoli, sobre l'actor i transformista Leopold Frègoli (1867-1936): 339 exemplars
  - Fons de cromos i àlbums, segells, postals i altres: 13.077 exemplars
  - Fons originals de TBO i altres còmics: 194 exemplars

- Fons «Fotògrafs per la Pau», amb dibuixos dels infants relacionats amb els bombardejos de Sarajevo (anys noranta) o el tsunami a l'Índic (2004): 142 exemplars
- Fons de cartells: 687 exemplars
- Fons d'imatges d'infants amb joguets: 2.100 exemplars
- Fons d'hemeroteca i revistes: 5.071 exemplars
- Fons de bosses de museus: 564 exemplars

Per al mateix Museu, alhora que per a altres institucions museístiques o col·leccionistes privats, la Secció d'Arxiu és fonamental per poder datar els joguets, especialment gràcies al fons de catàlegs i documents de fabricants de joguets. En aquest sentit, cal destacar el treball ardu i constant de l'equip del Museu per haver comprès la importància del fons sobre els jocs i els joguets, encara que sovint els resultats immediats no siguin tan vistosos com d'altres que el públic relaciona més directament amb la tasca museística: exposicions, publicacions, tallers educatius, etc.

Així doncs, el fons documental d'un museu és essencial per donar valor a la disciplina de la qual s'ocupa, i alhora per dur a terme qualsevol de les missions pròpies d'un museu (recerca, col·lecció, conservació, interpretació i exposició), amb l'objectiu d'oferir a la comunitat un ventall d'experiències educatives, d'oci, de reflexió i d'intercanvi de coneixement (ICOM, 2022). De fet, en una entrevista amb motiu dels seus cinc anys al capdavant del Museu del Disseny de Barcelona, Pilar Vélez reivindicava explícitament l'essencialitat dels centres de documentació: «En el museu, tant patrimoni és un arxiu com un objecte» (Ribas Tur, 2020).

El fons del centre de documentació permet l'estudi de múltiples aspectes a partir de la cultura lúdica, com, per exemple, l'estudi de la publicitat i de les caixes de joguets segons l'època, l'anàlisi de l'evolució dels rols de gènere, i de les tendències socials i de classe. En definitiva, un fons d'aquest tipus contribueix a racionalitzar el conjunt del nostre patrimoni científic, artístic i cultural, i és el pal de paller de les tasques dels diversos departaments o seccions d'un museu.

Vegem breument alguns altres exemples d'activitats museístiques portades a terme al Museu del Joguet de Catalunya que no haurien estat possibles sense el suport «a l'ombra» d'un fons documental, que funciona com a punt de partida de les tasques museístiques de la institució.⁶

- L'accés a documents i la **consulta** per part d'investigadors sobre diferents temes relacionats amb els jocs i els joguets, que també podrà ser presencial un cop les tasques de catalogació de tot el Centre de Documentació estiguin acabades.
- L'acollida d'estudiants especialitzats, com, per exemple, les **pràctiques** del grau d'Història de l'Art de la Universitat de Girona per contribuir a

Font: Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets, Museu del Joguet de Catalunya/Figueres (MJC/F)

Inventari i descripció del Fons de Fabricants del Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets, 2021

l'inventari del centre de documentació (formació en NODAC⁷ i sistemes de siglatge).

- La creació d'**exposicions**, com «Tengui-falti» (sobre cromos antics, comissariada per alumnat de secundària), l'exposició en línia sobre la pau a partir de fons de dibuixos d'infants de Sarajevo (dipòsit digital de la Generalitat de Catalunya), l'exposició «Ombres xineses» de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural (que es va completar amb materials i publicacions del Centre de Documentació), o les exposicions «Cent anys de TBO» (2017), «Dibuijar contes» (amb una selecció de llibres per a infants de quinze il·lustradors catalans publicats entre 1907 i 1937), i «Les transformacions de Frègoli» (el 2019, en el marc de l'Any Brossa).
- La **publicació** de llibres, com *Joguets i escriptors*, escrit per Julià Guillamon i complementat amb

dues exposicions paral·leles sobre el tema (Biblioteques de Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes i Diputació de Girona), que més tard s'han transformat en una exposició en versió itinerant produïda per la Institució de les Lletres Catalanes.

- **Projectes educatius i comunitaris**, com el projecte «Alzheimer, joguets per recordar», per explorar les possibilitats emocionals i cognitives dels joguets amb persones que tenen la malaltia d'Alzheimer (amb alumnes de secundària de l'Institut Ramon Muntaner i l'Associació de Malalts d'Alzheimer de Figueres).
- **Projectes d'inclusió social**, com «Mans a l'obra. Els putxinel·lis del Museu del Joguet de Catalunya com a eina de transformació social» (una mostra de creació artística i empoderament feta per un grup de joves en risc d'exclusió social a partir d'un llibret de l'obra *El castell dels fantasmes*,

del figuerenc Miquel Vernet, de 1950), i també el joc Nannido. *La vida en joc* (cocreació d'una versió del joc de l'oca tradicional a càrrec de l'associació Amunt i Crits! que simbolitza el recorregut de la vida humana, plena de fortuna i d'entrebancs, vista des de la perspectiva de les persones immigrants, i per a l'elaboració del qual es va partir d'algunes publicacions d'Amades respecte al joc de l'oca que formen part del Centre de Documentació, així com dels exemplars que formen part de l'exposició permanent del Museu).

La varietat d'usuaris i d'usos del Centre de Documentació i de Recerca dels Jocs i dels Joguets del MJC/F és només un exemple de la importància de conservar i ordenar adequadament els fons documentals i els arxius del nostre patrimoni, sens perjudici sobre allò que tradicionalment es consideraven temàtiques o disciplines científiques i especialitzades, per tal de preservar-ne no només el contingut sinó també la llengua amb la qual es presenten. ✿

3 Bibliografia

- BIBLIOTECA DE CATALUNYA (2002-). *Llista d'encapçalaments de matèria en català (LEMAC)* [en línia]. Barcelona: Biblioteca de Catalunya. <<https://dades.bnc.cat/autoritats/lemac/>> [Consulta: 16/6/2024].
- [ICOM] = INTERNATIONAL COUNCIL OF MUSEUMS (2022). «Définition du 'musée'». <<https://icom.museum/fr/ressources/normes-et-lignes-directrices/definition-du-musee/>> [Consulta: 16/6/2024].
- MUSEU DEL JOGUET DE CATALUNYA (1998). *Informe de la col·lecció bibliogràfica*. Figueres: MJC.
- (2022). *Informe de valoració del fons documental del Museu del Joguet de Catalunya/Figueres*. Figueres: MJC.
- RAEMDONCK, André (2005). *Le Musée du Jouet de Bruxelles: Son histoire, ses expositions, ses jouets*. Brussel·les: Éditions du Musée du Jouet.
- RIBAS TUR, Antoni (2020). «En el museu, tant patrimoni és un arxiu com un objecte». *Ara* (2 gener), p. 35. [Entrevista a Pilar Vélez]

Notes

1. Considerat un dels millors museus de joguets del món (Raemdonck, 2005, p. 121), el Museu exposa les peces acompanyades de fotografies antigues de nens amb els seus joguets, amb textos i obres de personatges destacats del món de la cultura, i conserva també alguns joguets que havien pertangut a personatges com Anna Maria i Salvador Dalí, Federico García Lorca, Joan Miró, Carles Fages de Climent, Josep Palau i Fabre, Joan Brossa, Quim Monzó, Frederic Amat, etc. Després de la donació de la col·lecció a la ciutat de Figueres per part dels seus fundadors, unes obres de rehabilitació i adequació començades l'any 1994 van permetre augmentar-ne considerablement l'espai inicial d'exposició, que fou reobert l'any 1998. A part del centre de documentació del qual tractem aquí, el Museu disposa de la Sala Oberta d'exposicions temporals, de l'Auditori Brossa-Frègoli i d'un espai per a activitats a l'aire lliure (el terrat del Museu). Entre altres premis, el Museu fou guardonat per la Generalitat de Catalunya l'any 1999 amb el Premi Nacional de Cultura Popular i, el 2007, amb la Creu de Sant Jordi.
2. *Llista d'encapçalaments de matèria en català (LEMAC)*, creada el 1988 i utilitzada normativament als catàlegs bibliogràfics de Catalunya. Actualment es troba disponible a <https://dades.bnc.cat/autoritats/lemac/>.
3. Classificació MJC/LEMAC: CAF (catàlegs de fabricants de joguets); CME (catàlegs de museus de joguets); CO (cotxes); CRO (cromos); DO (documentació); FT (fang i terrissa); JC (jocs de cartes); JHD (jocs d'habilitat i didàctics); JJ (jocs i joguets); JM (jocs de màgia); JPT (jocs populars i tradicionals); LLI (llibres per a invidents); LLM (llibres en moviment); MEC (mecanos); NI (nines); OP (joguets òptics); OS (ossos); PAP (papiroflèxia i retallables); RO (robots); SO (soldats); TBO (tebeos i còmics); TM (tècnica museística); TE (teatre i titelles); TR (trens); VA (valoracions).
4. El Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), creat i mantingut pel Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (CSUC), conté en l'actualitat més de dotze milions de registres, de més de vuitanta institucions universitàries, acadèmiques, de recerca i especialitzades. Es troba disponible a <https://ccuc.csuc.cat/>.

5. La incorporació al Catàleg Col·lectiu d'Universitats de Catalunya (CCUC) ha permès també al Museu participar en diferents projectes i serveis, com el Catàleg d'Autoritats de Noms i Títols de Catalunya (CANTIC), el registre que marca la pauta de com s'anomenen formalment —en els instruments descriptius de biblioteques, arxius i museus de Catalunya— matèries i noms de persones, d'institucions i de marques, de manera que el Museu contribueix, també, a normalitzar la terminologia oficial en matèria de jocs i de joguets. El CANTIC nodreix el *Virtual Information Authority File (VIAF)*, gestionat per l'*Online Computer Library Center (OCLC)*, i el *CERL Thesaurus*, gestionat pel *Consortium of European Research Libraries (CERL)*. El CANTIC es troba disponible a <https://cantic.bnc.cat/>.
6. Presentem aquí una llista no exhaustiva d'exemples trets de les memòries d'activitats de la Fundació del MJC/F dels anys 2021, 2022 i 2023. Alhora, agraïm la disponibilitat d'Eva Pascual Miró i dels altres membres de l'equip del Museu, a l'hora de resoldre'ns dubtes i facilitar-nos l'accés a les imatges que acompanyen aquest escrit.
7. *Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC)* desenvolupada a partir de la *General international standard archival description (Norma internacional general de descripció arxivística)*.